

Examenverslag van economie vwo, eerste tijdvak 2021

Beste leerling,

In dit examenverslag voor leerlingen proberen we een zo goed mogelijk antwoord te geven op de volgende vraag: *In hoeverre was het examen te maken met behulp van de op de cursus behandelde kennis & vaardigheden?*

Om een zo duidelijk mogelijk verslag te maken, hebben we de vragen onderverdeeld in 4 categorieën.

- I. Algemene (niet vak gerelateerde) kennis & vaardigheden
- II. Alleen-kennis/aanpak-uit-de-cursus-vraag
- III. Een-stapje-extra-vraag.
- IV. Niet voorgekomen in de cursus

De eerste categorie doet een beroep op algemene basisvaardigheden, welke we bekend veronderstellen. Categorie II en III zijn vragen die op te lossen zijn met de kennis en vaardigheden die je op de cursus geleerd hebt. De laatste categorie vragen is op de cursus niet aan bod gekomen. In *bijlage 1*, achteraan dit document, vind je een nadere toelichting van deze categorieën.

Het is belangrijk om te beseffen dat deze categorieën niets zeggen over de moeilijkheidsgraad van een vraag. Een vraag die rechtstreeks op te lossen valt met kennis en vaardigheden uit de cursus (categorie II) kan best een pittigere opgave zijn dan een vraag die niet is voorgekomen tijdens de cursus (categorie IV).

Mocht je vragen of opmerkingen hebben naar aanleiding van dit examenverslag, dan horen we dit uiteraard heel graag! Je mag ons hier altijd over mailen op [info@sslleiden.nl](mailto:info@sslleiden.nl).

Met vriendelijke groet,

Hans Huibregtse

opgave	vraag	aantal punten	categorie vraag	toelichting categorie keuze:
1	1	2	I	Welke algemene kennis & vaardigheden kon je gebruiken? Deze vraag kon je oplossen door met rekenvaardigheden de totale groei van de markt te berekenen (vermenigvuldigen met groeifactoren), het aandeel van EAC vluchten te berekenen (rekenen met percentages) en de verandering in afzet te vinden ( $\frac{\text{nieuw-oud}}{\text{oud}} * 100\%$ ). Deze rekenvaardigheden worden door Cito als algemene vaardigheden beschouwd. Je hebt met deze rekenvaardigheden kunnen oefenen aan de hand van verschillende opgaven tijdens de cursus.
	2	2	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? In de uitleg 'Omzet, kosten & winst' kon je met het overzicht van formules bepalen uit welke onderdelen de gemiddelde winst bestaat. De extra denkstap die je hier kon bedenken was dat de genoemde voorzieningen onderdeel waren van de constante kosten. Dit kon je herkennen door te bedenken dat bijvoorbeeld reparatiecentra altijd nodig zijn, hoeveel je ook vliegt. Daarnaast kon je bedenken dat bij meer afzet, de constante kosten per product dalen. De betekenis van constante kosten is besproken in de uitleg 'Omzet, kosten & winst', daaruit kon je ook halen dat de constante kosten de winst beïnvloeden.
	3	2	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? De extra denkstap die je hier kon zetten was het bedenken van een manier om de loonsverhoging bij EAC te berekenen. Dit kon bijvoorbeeld gedaan worden met indexcijfers of door een getallenvoorbeeld te nemen.
	4	1	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de uitleg 'Inkomen' is besproken dat de keuze om te beleggen onder andere gebaseerd is op de hoogte van de opbrengst voor de beleggers. Met de uitleg 'Omzet, kosten & winst' kon je beredeneren dat hogere loonkosten leiden tot lagere winst.
		1	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? De extra denkstap die je hier kon bedenken was dat een lagere winst kan leiden tot een lagere opbrengst voor beleggers.
5	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Bij deze vraag kon je de uitleg speltheorie van het blokje 'Verstoorde samenwerking' gebruiken. Dit kon je herkennen aan het woordje 'strategieën' waarmee bedoeld werd op de dominante strategie. Vervolgens kon je de uitleg over de dominante strategie gebruiken om de vraag te beantwoorden.	
2	6	1	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Bij deze vraag kon je de kennis over variabele kosten uit de uitleg 'Omzet, kosten & winst' gebruiken. Daar werd behandeld dat variabele kosten groeien als het aantal producten stijgt. Vervolgens kon je per soort bus bekijken hoeveel de kosten groeien bij verkoop van een aantal producten. Tot slot kon je hier de groei per product mee berekenen.
	7	1	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de uitleg 'Omzet, kosten & winst' is in het overzicht formules besproken hoe je een formule kan opstellen voor de totale kosten. Door gebruik te maken van de gegevens in de tekst en de gegevens van de vorige opgaven, kon je per bus een formule opstellen. Deze formules kon je vervolgens aan elkaar gelijk stellen. Tot slot kon je in de tekst vinden hoeveel kilometer per jaar werd gereden om de minimale duur van de concessieperiode te bepalen.

	8	1	I	Welke algemene kennis & vaardigheden kon je gebruiken? Maatschappelijke nadelen van diesel rijden (zoals uitlaatgassen) zijn tijdens de cursus niet behandeld, omdat het Cito dit beschouwt als algemene kennis.	
		1	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? De extra denkstap die je hier kon bedenken was dat je de lagere maatschappelijke kosten met het hogere subsidiebedrag kon vergelijken. Dit kon je herkennen doordat in de bewering van de wethouder beide begrippen genoemd werden.	
	9	4	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Bij deze vraag kon je de examentip over het principaal-agentprobleem uit de uitleg 'Verstoorde samenwerking' gebruiken. Hiermee kon je alle onderdelen van dit probleem benoemen. De asymmetrische informatie en tegengestelde belangen waren hier vergelijkbaar met die in opgave 264 in de bundel. Om te zien welke voorwaarden dit probleem verminderden kon je de gegeven voorwaarden vergelijken met de oplossingen gegeven in de tabel van 'Verstoorde samenwerking'.	
3	10	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Bij deze vraag kon je de uitleg 'Inkomen' gebruiken. Daarin is behandeld dat mensen bij een lage tijdsvoorskeur eerder beleggen dan consumeren. Vervolgens kon je kijken bij welke soort premie de jonge werknemer meer moet betalen aan premie en dus minder kan consumeren.	
		11	2	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? De extra denkstap die je hier kon bedenken was dat een langere levensverwachting ervoor zorgt dat er meer vooraf opgebouwd pensioen nodig is bij een gelijkblijvende pensioenleeftijd. Vervolgens kon je beredeneren dat er in die situatie meer premie betaald moet worden en dat je de lijn dus omhoog moet verschuiven.
		12	3	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Bij deze vraag kon je de uitleg 'Inkomen' gebruiken. Daarin is besproken dat aandelen tot een hoger rendement leiden met een hoog risico en obligaties een lager risico hebben maar ook een lager rendement. Vervolgens kon je, zoals bijvoorbeeld ook in vraag 194 in de bundel is gedaan, de stap maken tussen een langere beleggingsperiode en een lager risico.
		13	1	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Bij deze opgave kon je de uitleg 'Prijnspeil' gebruiken om te redeneren met koopkracht, prijspeil en stijging / daling lonen.
			1	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? De eerste extra denkstap die je hier kon bedenken was dat 'gunstige carrièreontwikkeling' sloeg op een stijging van het loon die groter is dan de stijging van de inflatie. Daarnaast kon je bedenken dat bij een oudere leeftijd het hogere premiepercentage kan leiden tot een daling van het netto loon.
	14	2	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? De extra die je kon bedenken was dat een lagere rente voor minder inkomsten zorgde voor het pensioenfonds. Dit kon je bijvoorbeeld doen door de kennis over obligaties uit de uitleg 'Inkomen' en de begrippenlijst te gebruiken om te zien dat bij een lage rente ook de rente op obligaties lager is en dus de inkomsten voor de fondsen dalen.	
4	15	1	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Bij deze opgave kon je de uitleg 'Omzet, kosten & winst' gebruiken. Uit de tekst kon je halen dat er naar 'maximale totale winst' gestreefd werd. Vervolgens kon met de uitleg bepaald worden dat de afzet gevonden kon worden bij $MO=MK$ . $MK$ was gegeven.	
		2	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? De extra denkstap die je hier kon bedenken was dat uit de prijs-afzet formule een formule voor prijs gemaakt kon worden, die je als $GO$ kon gebruiken. Vervolgens kon je de uitleg 'Omzet, kosten & winst' gebruiken om de $TO$ en vervolgens de $MO$ te bepalen. De gevonden afzet kon je vervolgens gebruiken in de prijs formule, vergelijkbaar met de aanpak van vragen in de bundel zoals vraag 17.	

	16	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Bij deze vraag kon je de uitleg speltheorie van 'Verstoorde samenwerking' gebruiken. Om precies te zijn, het deel 'herkennen + oplossen' bij een beslisboom.
	17	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Bij deze vraag kon je de uitleg speltheorie van 'Verstoorde samenwerking' gebruiken. Om precies te zijn, de kolom over een pay-off matrix, waar onder andere is besproken hoe je nash-evenwichten kan vinden. In de uitleg was de situatie met twee keuzes per speler gebruikt, maar je kon dezelfde aanpak gebruiken. Dit komt ook terug in de opgaven in de bundel, zoals opgave 247.
5	18	2	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? De extra denkstap die je hier kon zetten was het verband leggen tussen elke genoemde doelstelling en op welk deel van de formule dat effect heeft. Hierbij kon je gebruiken dat alle effecten gunstig moesten zijn voor de afzet, oftewel voor meer afzet moesten zorgen.
	19	1	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? De extra denkstap die je hier kon bedenken was dat de vrager reageert op de prijs in de munteenheid die hij zelf gebruikt. Vervolgens kon je de kennis over import en export uit bijvoorbeeld de uitleg 'Wereldhandel' gebruiken om te kijken welke munteenheid de vragers gebruikten.
	20	3	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? Het begrip 'devaluatie' is tijdens de cursus niet behandeld, omdat het Cito dit beschouwt als algemene kennis. Je kon het begrip ook opzoeken in het woordenboek. Het betekende hetzelfde als het begrip 'koersverlaging'. Vervolgens kon je het begrip 'koersverlaging' toepassen op de definitie van de wisselkoers uit de uitleg 'Wereldhandel'. De extra denkstap die je hier kon bedenken na het invullen van de formule was dat de importwaarde nog in hun eigen valuta was uitgedrukt.
	21	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Bij deze vraag kon je de uitleg 'Elasticiteiten' gebruiken om te bedenken wat elastischer worden betekent.
	22	1	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Bij deze vraag kon je het redeneerschema uit de uitleg 'Wereldhandel' gebruiken. Hiermee kon je van een daling van de wisselkoers redeneren naar duurdere import. Met de uitleg 'Prijspeil' kon je vervolgens redeneren naar (kosten)inflatie.
		1	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? De extra denkstap die je hier kon zetten was om vanuit de inflatie te redeneren naar een stijging van de lonen, wat je met behulp van het stappenplan 'Redeneren' als tussenstap kon zien. Vanuit stijging van de lonen kon je met de uitleg 'Wereldhandel' de stap naar een verslechtering van de internationale concurrentie positie vinden. Vervolgens kon je via het redeneerschema naar een lagere export redeneren. Tot slot kon je met de uitleg 'Economische kringloop' bepalen dat een lagere export leidt tot hogere werkloosheid.
	23	2	IV	Niet voorgekomen op de cursus: De formule $S - I + B - O = E - M$ , die je bij deze opgave kon gebruiken, is niet op de cursus besproken, omdat het grotebakstof is.
	24	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Bij deze vraag kon je het stappenplan 'Redeneren' gebruiken om het beginpunt (bezuinigen bij de overheid) en om het eindpunt (werkloosheid stijging) te vinden. Met behulp van de uitleg 'Economische kringloop' kon je de tussenstappen vinden.
6	25	2	IV	Niet voorgekomen op de cursus: De 'Gini-coëfficiënt' is niet op de cursus besproken, omdat het grotebakstof is.

	26	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? De aanpak die je bij deze opgave kon gebruiken is vergelijkbaar met de aanpak van de 'Belasting' opgave uit de voorbereidende opgaves.
	27	2	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? Bij deze vraag kon je de redentie bij studeren in de uitleg 'Inkomen' gebruiken voor het gevolg van meer leren. De extra stap die je hier kon zetten was het noemen het gevolg van meer leren op de arbeidsproductiviteit. Vervolgens kon dit gebruikt worden om een groei van de productie uit te leggen, zoals ook in de uitleg 'Conjunctuur' is behandeld.
	28	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Bij deze vraag kon je het redeneerschema uit de uitleg 'Wereldhandel' gebruiken. Met behulp van de uitleg 'Wereldhandel' en het redeneerschema kon je kijken welke verandering van de import / export bij een stijging van het saldo van de lopende rekening hoorde. Vervolgens kon je de oorzaak hiervan in het schema opzoeken.
	29	2	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? Bij deze vraag kon je kennis over de algemene heffingskorting uit bijvoorbeeld de 'Belasting' opgave in de voorbereidende opgaven gebruiken. De extra stap die je hier kon zetten was het kijken naar welke groep (lagere of hogere inkomens) hier het meest voordeel aan hadden. Dat je dit kon gebruiken kon je beredeneren aan de hand van de aanname boven de vraag.
		60		

*verdeling per categorie:*

categorie	aantal punten	percentage
I	3	5%
II	29	48%
III	24	40%
IV	4	7%
	60	100%

*In hoeverre was het examen te maken met behulp van de op de cursus opgedane kennis & vaardigheden?*

Dit gold voor: 93% van de vragen (namelijk categorie I, II en III).

## **Bijlage 1: Toelichting categorieën**

### **Categorie I: Algemene (niet vak gerelateerde) kennis & vaardigheden**

Dit betreft de volgende vragen: vragen waarbij een beroep wordt gedaan op algemene kennis & vaardigheden. Dit zijn kennis & vaardigheden die niet zijn opgenomen in de eindtermen in de syllabus.

### **Categorie II: alleen-kennis/aanpak-uit-de-cursus-vraag**

Dit betreft de volgende vragen:

- Vragen die letterlijk voorkomen in de uitleg (in de uitleg of in een klassikaal voorbeeld);
- Vragen die letterlijk met een stappenplan op te lossen zijn;
- Vragen die vergelijkbaar zijn met opgaven uit de opgavenbundel die vrijwel altijd worden opgegeven door de hoofddocent;
- Theorievragen die niet worden behandeld op de cursus, maar die we je van tevoren via de vakkenpagina geadviseerd hebben te leren (uit bijv. Samengevat);
- Vragen die vergelijkbaar zijn met vragen uit de voorbereidende opgaven.

### **Categorie III: een-stapje-extra-vraag**

Dit betreffen vragen waarbij je, de naam zegt het al, een stapje extra moet zetten. Oftewel: je moest je kennis en vaardigheden behandeld tijdens de cursus combineren met een stukje 'inzicht'. Bijvoorbeeld:

- Je moet net even buiten het stappenplan om denken;
- Je moet informatie uit de tekst halen om een bepaalde variabele voor een formule of berekening uit te rekenen.

### **Categorie IV: niet voorgekomen op de cursus**

Dit betreft de volgende vragen:

- Vragen over grotebakstof (examenstof die niet behandeld is tijdens de cursus). De stof is niet voorkomen in de standaard opgegeven opgaven, de voorbereidende opgaven of opgegeven stof op de vakkenpagina.
- Vragen waarvan je redelijkerwijs niet kon vaststellen dat het om een op de cursus behandeld concept in een andere context gaat.